

Nazareno Messiam non agnoverunt; ergo non habuit Messiae notas. *Prob.* Abhorret a divina bonitate in re tanti momenti Judæos incertos relinquere, et talibus notis delineare Messiam, ut, cum veniret, a suis non agnosceretur.

R. 1^o. Judæis incredulis oppono alios, qui nomina Christo dederunt. Item, auctoritatem orbis universi, qui ad Christum evidenti completionem oraculorum perductus est.

R. 2^o. *D. A.* Non agnoverunt, neque, si voluissent, agnoscere poterant. *N.* non agnoverunt, vel quia salutis incurii negligebant prædicationem Christi; vel, audita miraculorum fama, in eum non inquirebant ignavi; vel quia, in illum invidia et odio succensi, positive nolebant. *C.* Potuerant et hi detegere in illo veri Messiae notas, sicut multi alii detexerunt; et modo agnoscit orbis. Ejusmodi vero relinquere incertos, a divina bonitate nullo modo abhorret.

SECTIO II.

DE JESU NAZARENI, VERI CHRISTI ET DOMINI NOSTRI DIVINITATE CONTRA JUDÆOS ET HÆRETICOS.

Recentiores Judæorum Doctores ex inolita inter eosdem opinione, Messiam purum hominem fore, tametsi majores eorum plerique aliter senserint teste GALATINO L. 6. de Arcan. fid., Jesu Christo Domino nostro, quem verum Messiam probavimus, divinitatem funditus abnegant. Idem hæreticorum non pauci præstiterunt; præ cæteris *Arius* quo hæreticorum nemo, ut Verbi divini, sic Christi divinitatem valentius impugnavit. Arii impietatem seculo XVI. redivivam stitit *Sociniana hæresis*; relicto Theologis documento, quam non perfunctorie, et velut decurrendo pertractanda sint dogmata, quod vix sit tam abominanda, et protrita licet Ecclesiae auctoritate hæresis, quæ non reviviscat æque facile, quam olim difficile fuerat eandem subvertere. Quare ad stabiliendum de divinitate Christi dogma catholicum, quod in mysterio Incarnationis caput est, Articulis sequentibus 1^o. Messiae divinitatem contra Judæos simul et hæreticos probabimus ex T. V. 2^o. Contra hæreticos insuper ex T. N. et ad argumenta contraria respondebimus. Demum 3^o. eruditorum gratia, utrum LIBERIUS S. P. alicui formulæ Syrmienti; vel S. ATHANASHI condemnationi subscripserit? inquiramus.

ARTICULUS I.

SYNOPSIS HISTORICA HÆRESIS ARIANÆ, TUM SOCINIANÆ.

§. I.

Arii ortus et initia.

88. *Arius*, teste S. Epiphano hæc. 69. n. 1. natus in ea Libyæ parte, quæ Egypto vicina, et Alexandria accensita, ut proinde passim ab aliis vocetur patria Alexandrinus, externa corporis specie eam præferbat morum gravitatem, qua facile hominibus illuderet; tum comitatem et blanditias in verbis, ut multorum animos caperet. Dialecticis in argutiis apprime versatus fuit. Ex S. LUCIANI, Antiocheni martyris, schola eum prodiisse inde probabile fit, quod Eusebium Nicomediensem *Conlucianistam* appellet, quo nomine S. LUCIANI discipuli gloriari soliti. Schismaticus ante, quam hæresiarcha fuit. Meletii enim schismatici partes ante secutus, teste Sozom. L. 1. c. 13. postea vero, deserto Meletio, a Petro Alexandrinorum Episcopo ordinatus est diaconus. Rursus tamen Ecclesia ejectus ab eodem, quod Meletianis se rursus adjungeret. Petro mortuo, Achillæ et Alexandri presbyterorum ope in communionem receptus, et ad ipsum presbyteratus ordinem promotus fuit. Verum cum ALEXANDER in Petri defuncti sedem promotus esset, Arius, qui illam ambiverat, id invidiose ferens, cum in Alexandri, viri probi et perdocti, vita nihil haberet quod carpere posset, teste Theodoro L. 1. c. 2. ejus doctrinæ contradicere cœpit, in eamque, quam proferemus, hæresin prorupit.

§. II.

Hæresis.

Cum ALEXANDER in conventu quodam de SS. Trinitate dissereret, et Filium Patri honore parem, ac ejusdem omnino substantiæ cum illo assereret; Arius dogma catholicum continuo impugnare cœpit, ac contra docere: *Filium Dei non esse Deum verum de Deo vero; non esse ab æterno, non Patri consubstantialem; sed isto minorem: a Patre creatum ex nihilo*; in quo capitalis Arii error versabatur, quem latius expressit in carmine, quod *Thaliam* vocavit. Deum tamen dicebat Filium, sed solum in sensu improprio, nimirum propter excellentiam, quod sit creaturarum omnium prima et præstantissima, per quam, velut instrumentum, Deus Pater cæteras creaturas procreasset.

Ad firmandum errorem illum, Filium patibilem esse dicebat, et revera passum in carne; quæque in Scriptura de Christo homine dicuntur, quod sitim, labores, dolores, etc. passus sit, ipsi Verbo, considerato secundum se, attribuit, ut Filius tanto inferior haberetur Patre, atque alterius prorsus et

dissimilis substantiæ vel essentiæ; cum substantia Patris passionum ejusmodi capax non sit. Atque ut etiam hoc melius persuaderet, a Verbo solam carnem sine anima assumptam; animæ vero loco, corpori assumpto fuisse secundariam illam divinitatem Verbi asseruit. Hoc plerique in *Ario* observarunt, S. ATHANAS. passim, S. AUGUSTIN. de Hæresib. n. 73. EPIPH. HÆR. 69. n. 49. THEODORET. HÆRET. fabul. L. 5. c. 41. (opp. t. 4. p. 278. D.), et in specie S. GREG. NYSS. L. 2. cont. Eunom. (opp. t. 2. p. 481. D.) *hunc scopum hæresis istius fuisse, docet, ut ostenderent, humiliores voces, quas ex humana natura loquitur Christus, ab ipsa divinitate profectas videri, ut hac ratione validiorem efficerent blasphemiam.*

Verum, sive quod posterior hic de Incarnatione error non ita notus esset, ut S. Aug. cit. putat; sive quod solum appendix esset prioris de divinitate Filii, ideo tum a Nicænis Patribus neglectus, tum a plerisque, qui Arianam hæresin impugnavere, vel prorsus dissimulatus, vel levius tantum perstrictus fuit; cum, ut fit, omnes intenti essent ad extinguendum, quod latius grassabatur, et periculosius, de divinitate Filii erroris incendium.

§. III.

Arii condemnatio.

Cum Arii blasphemia, Alexandria primum prolata, mox per Ægyptum omnem, Lybiam ac superiorem Thebaidem serperet, ALEXANDER mature malo occurrendum censuit. Quare, collecto multorum Episcoporum Concilio, *Arium* gradu movit, illum e presbyterorum ordine ejiciens, una et fautores illius, data ad Episcopos epistola synodica, quam refert SOCRATES L. 4. c. 6. in qua præcipuus Arii patronus Eusebius Nicomediensis asseritur.

Verum *Arius* gradu dejectus, et anathemate ab ALEXANDRO percussus in Palæstinam se contulit, ibique tentans Episcoporum animos, alios sibi adversantes invenit, alios nihilominus sibi, suoque errori adjunxit. Scissa igitur hoc modo in partes Ecclesia, ut efficacius malo in dies latius serpenti remedium afferrent, S. SYLVESTER Rom. Pontif. et CONSTANTINUS M. Nicææ in Bythinia Concilium indicunt, anno juxta Bellarm. 327. juxta Baron. 325. Confluxere ad illud ex oriente Episcopi 318. Ex occidente advenere Apostolicæ Sedis Legati tres, OSIUS Cordubensis Episcopus, VITUS et VINCENTIUS Ecl. Rom. Presbyteri; tum NICASIUS Episcopus Diniensis in Gallia. Interfuit CONSTANTINUS M. ipse. Exitus Concilii hic fuit: damnatus, una cum blasphema hæresi sua asseclisque, Arius: fidei symbolum ab Osio conscriptum, quod a loco Concilii Nicænum dicitur, quo vera Filii divinitas asseritur, diciturque *Deus de Deo, lumen de lumine. Deus verus de Deo vero, genitus non factus, ὁμοούσιος*, h. e. *consubstantialis Patri.*

Fidem in Concilio firmatam litteris ubique promulgavit Constantinus; *Arium*, ejusque sectatores mulctavit exilio, ac perpetua notans infamia, *Porphyrianos* vocari jussit, a Porphyrio apostata, ut, cujus imitarentur mores, etiam nomen gererent. Arii *Thaliam* quoque, cæterosque libros ejus hæreticos flammis addixit, pœna mortis lata in eos, qui occultasse Arii libros deprehensi. EUSEB. L. de vita Constant., SOCRAT. L. 1. c. 8., THEODORET. L. 1. c. 7.

Quinquennio tamen post, Constantia Imperatoris sorore morti proxima id postulante, Arius in aulam revocatur, emissaque æquivoca professione fidei, qua illusit pientissimo principi, redeundi Alexandriam facultatem obtinuit. At restitit S. ATHANASIVS, tunc Alexandrinus Patriarcha, et Imperatorem litteris docuit, fieri non posse, ut, qui fidem violassent, et anathemate percussi essent, reciperentur non probata ante per pœnitentiam fide; neque cum Imperator id graviter ferret, hujus minis flecti potuit, ut Arium, ejus subdolum animum noverat, in communionem reciperet. Unde persecutionis in S. ATHANASIVM motæ initium extitit; Eusebiani enim Arii asseclæ occasione temporis utendum rati, varia S. ATHANASIO affinxerunt crimina: et in pseudo-Synodo Tyria, maxime ab his ipsis conflata, licet comperta fuisset S. ATHANASII innocentia, eundem deposuerunt, Arium in communionem recipientes anno 335. in Concilio postea Jerosolymis habito.

Alexandrina tamen Ecclesia cum constanter Arium repelleret, Imperator Arium, urgentibus Arianis, qui Constantinopoli contra Marcellum Ancyranum fidei Nicænae propugnatores convenerant, vocavit Constantinopolim. Ibi oblata Cæsari fidei Nicænae formula, ita se credere juramento professus est, sed restrictione mentali juramentum ad aliam formulam hæreticam, teste Socrate, referens, quam sub ala habebat reconditam.

Hinc S. ALEXANDER Constantinopolitanæ tunc Ecclesiæ Præsul, prævidens triumphaturum Arium, cum S. Jacobo Nisibi Episcopo ad jejunia et preces confugit, eventu memorabili. Arium divina ultio sustulit; sabbato enim præcedente Dominicam, qua sperabat Arius se in ecclesiam introducendum, egressus e palatio imperiali cum pompa, Eusebianis satellitum instar eum stipantibus, in fori Constantini latrinis relaxata alvo, animam cum visceribus omnibus effudit, teste S. ATHAN. epist. ad Serapionem n. 3., S. EPIPHAN. HÆR. 69., SOCRATE L. 1. c. 15. et aliis.

§. IV.

Sectæ Arianorum.

89. Demortuo subin Constantino, in hujus successore Constantio patrum nacta Ariana hæresis, iis turbis concussit Ecclesiam, quibus plena est omnis historia. Quidam tamen sive moti Conc. Nicæni I. auctoritate, sive ut Catholicis illuderent, crudam nimis Arii hæresin temperandam putarunt. Hinc in tres sectas se diviserunt.

Prima quidem eorum fuit, qui Ario tenacius adhærentes, ejus hæresin ex integro constanter professi, *rigidi Ariani* dicti sunt; alias etiam *Anomæi*, quod Filium Patri in omnibus dissimilem esse contenderent, ut Arius. Hujus sectæ duces *Aetius* et *Eunomius* extiterunt, ut proinde etiam *Aetiani*, *Eunomiani* vocarentur.

Alter eorum fuit, qui *Semi-Ariani* nuncupati sunt. Rejiciebant illi vocem *ὁμοούσιον*, *consubstantialem*; Filium contra *ὁμοούσιον*, h. e. Patri in omnibus, proinde et *in essentia similem* prædicabant, sic aliquo modo temperantes Arii hæresin, simulque unius *iota* adjectione immutantes sensum Nicæni catholice dogmatis. Hujus factionis principes fuere *Basilius* Ancy-

ranus, *Georgius* Laodicens, *Macedonius* Constantinopolitanus, idem ille, qui postea divinitatem quoque Spiritus sancti aperta hæresi impugnavit. An vero omnes, qui vulgo Semi-Ariani dicebantur, Verbi divinitatem vere negaverint; vel an vocem *ὁμοούσιον*, *consubstantialem*, rejecerint in sensu Pauli Samosatani, quæstio critica est, quam tractatam vide in Tr. de Deo Trino, auctore P. KILBER, et apud D. COLLET Tr. de Trinit., SIMONET. et alios.

Tertia demum istorum erat, qui Filium Dei nec *consubstantialem* aiebant cum Catholicis, nec *similem in omnibus* cum Semi-Arianis; neque etiam dissimilem cum Aetianis et Eunomianis, sed *ὁμοιον similem* non in essentia, sed quadam velut representatione; eo fere modo, quo sculptores ad similitudinem prototypi efformant simulacra, quæ quoad substantiam prototypo dissimilia sunt, illudque solum representant: ita, aiebant, Pater sibi similem procreavit Filium, non ejusdem tamen secum substantiæ, divinitatis, æternitatis, sed quoad hæc dissimilem. Sectæ hujus caput fuit *Acacius* Cæsarensis Episcopus.

§. V.

Hæresis Sociniana.

90. Auctorem habuit *Laelium Socinum*; propagatorem vero præcipuum *Faustum Socinum*, prioris ex fratre nepotem; a quo utroque *hæresis Sociniana* nomen traxit, orta circa medium sec. XVI.

Laelius Socinus, Senis in Italia oriundus, intemperanti critica et petulanti ingenio, Calvinianæ doctrinæ placitis haustus, quo illa per se ducunt, eo extendit, ut, sprete Ecclesiæ auctoritate, religionis mysteria ad solam rationem humanam, ac philosophiam examinans, præcipua dogmata de SS. Trinitate et Incarnatione niteretur subvertere. Docuit enim 1º. cum *Valentino*, *Prææa*, *Sabellio*, etc. tres in Deo non esse distinctas personas, sed unum solummodo natura et persona Deum. 2º. Verbum, sive Filium, Patris meram esse creaturam, aliis licet creaturis nobiliorem, quod erat *rigidus Arianismus*. 3º. Christum esse merum hominem, qui nulla sui parte extitisset ante conceptionem ex Josepho et Maria, nisi in mente Dei. 4º. Christum quidem a Deo missum ad salutem hominum; non tamen proprie pro homine satisfecisse. 5º. Christum tamen appellari posse Deum, non natura, sed gratia ac adoptione, propterque excellentem potestatem, qua fuit a Deo Patre instructus; scilicet, ut Moyses dictus est *Deus Pharaonis*, aliique viri magni aliquando in Scripturis Dii appellantur, non in sensu proprio, sed improprio. Quo tutius pestiferam doctrinam spargeret, Italia egressus, in Poloniam se contulit; sed inde expulsus in Helvetiam venit, ubi Tiguri extinctus anno 1562. ætatis suæ 37.

Faustus Socinus vero patris hæresin, quam hic morte præventus spargere non poterat, propagandam sumpsit. Basileam se contulit, ubi contra divinitatem Christi librum conscripsit. Inde vocatus in Transylvaniam plures blasphemæ hæresis sectatores brevi licet tempore habuit; unde in Poloniam digrediens, tandem in Palatinatus Cracoviensis ignobili vico morte sublatus est anno 1604.

ARTICULUS II.

MESSIAE DIVINITAS CONTRA JUDEOS ET HÆRETICOS EX VETERI TESTAMENTO OSTENDITUR.

Quoniam Judæi veteris Testamenti, utpote quod solum recipiunt, auctoritate maxime moventur; hinc, eorum gratia, Art. præsentis pro divinitate Christi ex illo argumenta depromimus, valitura etiam simul contra Hæreticos. E compluribus vero, quibus abundant veteris Testamenti tabulæ, sequentia duntaxat, quod vel sola sufficiant, seligimus.

91. ARGUMENTUM I. Ps. 2. v. 7. nomine Christi ait David: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Nam

1º. Psalmum hunc de Messia intelligendum esse, consentiunt Rabbini veteres, teste Galatino L. 3. c. 7. Unde et Paulus Antiochiæ in Synagoga Act. 13. et scribens ad Hebræos c. 1. textu illo in hoc sensu utitur, quod non fecisset, nisi ab Hebræis ipsis de Messia intelligi novisset. Deinde si verba sequentia, maxime versus finem ponderentur, evidens fit, non posse alteri, præterquam Messia aptari; subdit enim v. 8. *Dabo tibi gentes hereditatem tuam et possessionem tuam terminos terræ;* sed nec David, nec ullus Judæorum rex unquam illa habuit: habebit tamen Messias solus, Judæis confidentibus; v. 12. autem monet: *apprehendite disciplinam*, Hebræi legunt: *osculamini filium*; ratio datur v. 13. sequenti, eo quod *beati omnes, qui confidunt in eo*; sed non omnes beati, qui in Davide confidunt, aut alio homine puro. Multo minus vero a Socinianis negari potest, cit. Psalmo de Christo agi, cum Paulus ipse supra citatis locis eundem de Christo interpretetur; diserte ad Hebr. c. 1. v. 4. *Tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit; cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te?*

2º. Christus eo loco dicitur Dei Filius *verus et naturalis*, non gratia, adoptione, participatione talis; quia dicitur *genitus*, quod filio vere et natura tali tantum convenit. Porro dum dicitur: *genui te*, intelligi debet *ex utero*, h. e. *substantia mea*, non vero ex nihilo; juxta Ps. 109. v. 3. *Ex utero ante Luciferum genui te.* Denique per *hodie* τὸ generatio æterna exprimitur et ante Luciferum, ut sensus sit *hodie*, hoc est, ab æterno genui te; cum enim æternitas divina contineat omnes temporis differentias, existatque semper tota, ut in ea nihil sit præteritum, quasi esse desierit, nec futurum, quasi nondum sit, ut ait in hunc Ps. Aug., optime per τὸ *hodie* vel *nunc* exprimitur.

Dices 1º. Cum Judæis: Psalmum cit. de Davide, non Messia loqui, 1º. Quia sermo est in præterito: *Quare fremuerunt... astiterunt*; si vero de Messia sermo esset, loqui decuisset in futuro. 2º. Quia etiam David *Christus Dei* dicitur, ut Ps. 17. 3º. Quia etiam v. 8. bene de Davide explicari potest; Moabitarum enim, Amalecitarum, aliarumque *gentium hereditatem* obtinuit, quarum regna dici poterant *termini terræ* Israeliticæ. 4º. Quia confidentes in Davide saltem temporaliter *beati* dici poterant.